

RO‘ZI CHORIYEV IJODIDA PORTRET

Zohidjonova Muattar Omonulla qizi

K.Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instiuti

San’atshunoslik: tasviriy va amaliy san’at

yo‘nalishning 3-bosqich talabasi

АННОТАЦИЯ

Мақолада миллий рангасвир тарихида Рўзи Чориев ҳаёти ва ижод йўли ёритилган бўлиб, асосий эътибор Сайроблик қария, қўшиқчи Ботир Зокиров, Шавкат Абдусаломов каби портрет асарларининг бадиий хусусиятларига ижодий санъатишунос тахлили берилганлиги ҳақида ёритилган.

Калит сўз: *Рўзи Чориев, портрет, тасвирий санъат, Сайроблик қария, Ботир Зокиров, Шавкат Абдусаломов, декоративизим.*

ПОРТРЕТ В ТВОРЧЕСТВЕ РОЗИ ЧОРИЕВА

Зоҳиджонова Муаттара Омонулла кизи.

Национальный институт живописи и дизайна имени

К. Бехзода Искусствоведение: изобразительное и

прикладное искусство студентка 3 курса

АННОТАЦИЯ

В статье освещается жизненный и творческий путь Розы Чориева в истории национальной живописи, и основное внимание уделяется творческому искусствоведческому анализу художественных особенностей портретных произведений старца Сайроба, певца Ботира Закирова и Шавката Абдусаломов.

Ключевое слова: *Розы Чориев, портрет, изобразительное искусство, старик из Сайроба, Ботир Закиров, Шавкат Абдусаломов, декоратор.*

PORTRAIT IN THE WORK OF ROZI CHORIEV

Zahidjonova Muattar Omonulla kizi

K. Behzod National Institute of Painting and Design

Art history: fine and applied arts

3rd year student

ABSTRACT

The article describes the life and creative path of Rozi Choriev in the history of national painting, and the main focus is on the creative art critic's analysis of the artistic features of the portrait works of the old man of Sayrob, singer Botir Zakirov, and Shavkat Abdusalomov.

Keyword: *Rozi Choriev, portrait, fine art, old man from Sayrob, Botir Zakirov, Shavkat Abdusalomov, decorator.*

Ro'zi Choriyev XX asr O'zbekiston tasviriy san'atida o'chmas iz qoldirgan rassomlardan biri sanaladi. Uning ijodiy yo'li xalqi, mamlakati bilan chambarchas bog'liq holda rivojlandi. Tasviriy san'at ustasi bo'lgan Ro'zi Choriyev 1931 yili Surxondaryodagi Pashxurt qishlog'ida tug'ildi va urush arafasidagi ko'pgina bolalar kabi internatda tarbiyalandi. O'zining iqtidori va mehnatsevarligi tufayli u Leningrad shahridagi I.Ye.Repin nomidagi rangtasvir, haykaltaroshlik va arxitektura institutida oliy ma'lumot oldi va rassomlik ixtisosligini egalladi. 1970-1990-yillari Toshkentda rassom Ro'zi Choriyev uchun ijodiy samarador yillar bo'ldi. Rassom o'z yurti Surxondaryoga ko'p bora xizmat safariga bordi va u yoqda ko'plab tabiat etyudlari, hamqishloqlari portretlarini olib keldi.

Tasviriy san'atda portret janri insonning ma'naviy qiyofasini o'zida ifodalashi bilan san'atning boshqa turlaridan birmuncha farq qiladi. Portret orqali inson obrazini mohirona ko'rsata olgan buyuk rassomlar qatoriga Kamoliddin Behzod, Leonardo da Vinchi, Rembrandt, shuningdek, o'zbek rassomlaridan Abdulhaq Abdullayev, Rahim Ahmedov. Chingiz Ahmarov, Malik Nabivev kabi bir qancha rassomlarni kiritish mumkin. Ular bilan bir qatorda Ro'zi Choriyev ham bir qancha portret asarlar ham yaratgan.

Portret⁹ - Odam yoki odamlar gurihini aks ettiruvchi tasviriy san'at janri. Mazkur janrda mavjud bo'lgan yoki o'tib ketgan biror bir shaxs yoki shaxslar guruxi, rassom (ijodkor) tasavvurida paydo bo'lgan hayoliy qiyofalar aks etishi mumkin. Portret ham san'atning boshqa turlari singari ijodkorning dunyo qarashi bilan, uning hayotga, borliqqa bo'lgan munosabati bilan bog'liq. Portretning muhim tomoni bu tasvirlanuvchining aynan o'ziga o'xshatish bilan bog'liq. Portret iborasining kelib chiqishi va dastlabki ma'nosi ham eski fransuz tilida "o'xshatish", "bor narsani o'ziga o'xshatib qaytarish" mazmunidan olingan. Lekin bu rassomning tasvirlanuvchiga bo'lgan munosabati (xurmati, nafrati va x.k.)ni aks ettirishga halaqit bermaydi. Rassom portret orqali tasvirlanuvchi shaxsning ma'naviy dunyosining boy yoki qashshoqligini, ijtimoiy hayotdagi o'rni, kasbi, jamiyatdagi mavqeyini aks ettirishi va

⁹ Portret - frans. Portrait. Portraire tasvirlash degan ma'noni anglatadi

uning shu jihatlari orqali davr xususiyati, siyosiy iqtisodiy ahvol haqida ma'lumot beraoladi. Bu esa rassomning g'oyaviy estetik va siyosiy qarashlari darajasi bilan bog'liq. Shuning uchun yetuk portret asarlari orqali nafaqat shaxs haqida balki shu shaxs yashagan davr, muxit haqida ma'lumot olish mumkin. Rassomning professional maxorati, portret ishlash uchun tanlagan materiallari (bo'yoq, rasm ishlanadigan asos, ish asboblari va x.k.) esa uning yaratgan asarlariga qaytarilmas, betakror o'ziga xoslik baxsh etadi va dasthatini belgilaydi.

Ro'zi Choriyev ijodida portret janri alohida o'rin tutadi. Rassom yaratgan portretlar yorqin, betakror obrazlar silsilasidan iborat bo'lib, qaxramonlari esa oddiy mehnatkash insonlar, yonginasida, rassom bilan baqamti yashab turgan zamondoshlaridir. Shu bilan birga har bir obraz – bu betakror individuallik, boy ichki olamdir. Shular qatorida Sayroblik qariya, qo'shiqchi Botir Zokirov, kinorejissyor Shavkat Abdusalomov portretlarini alohida jaratib ko'rsatish mumkin. Ushbu maqolada R.Choriyev ijodiga mansub yuqoridagi uchta portret san'atshunoslik tahlil asosida ochib beriladi.

“Sayroblik qariya” portreti ranginlik, ma'naviy hayotni haqqoniy psixologik aks ettirilganligi bilan ajralib turadi. Portretdan tomoshabinga ikkinchi jahon urushining og'ir yillarini boshidan kechirgan va orden bilan mukofotlangan inson boqib turibdi. Uning milliy oq kiyimiga orden taqib qo'yilgan, uning ustidan rangi chiroyli olacha cho'pon kiyib olgan. E'tiborni tortuvchi cho'zinchoq tirishlar tushgan yuzida dono, ayni paytda tarang va qat'iy ko'zlari to'g'ridan-to'g'ri tomoshabinga boqib turibdi, bularning barchasi qahramonning tashvishli va quvonchli, bardoshli hayoti haqida hikoya qilmoqda. Uning butun qiyofasidan mustaqil, erksevar xarakteri namoyon bo'lgan, u qomatini stul suyanchig'iga tashlab o'tirishida, belbog'ini ushlab turgan qo'llari harakatida va yelkasiga yaxshi o'rnatilgan va safsar-ko'k rangli salla kiygan boshida ko'rinadi. Portret tilla rang, iliq yashil ranglar uyg'unligi bilan tasavvur uyg'otadi va uzoq xotirada qoladi.

Shogirdlari, izdoshlari ko'p bo'lgan, yoshlar seksiyasiga raislik qilgan Ro'zi Choriyev yosh rassomlar ustaxonalarida ko'p bo'lgan, ularning shaxsiy ko'rgazmalarini tashkil qilishgan va ularga qo'ldan kelganicha yordam bergan. Bu haqda Bahodir Jalolov, Javlon Umarbekov, Sobir Raxmetov kabi rassomlar uni yod olib eslaydi. San'atkorning ijodiy ustaxonasi doim gavjum bo'lgan. Bu yerga rassomlar, rejissyorlar, shoirlar, artistlar, jurnalistlar, olimlar va yozuvchilar ham tez-tez kelib turgan. Mashhur xalq qo'shiqchisi Botir Zokirov va rassom Ro'zi Choriyev yaqin do'st bo'lganlar. Ular bir avlodga mansub bo'lgan. San'atga, ijodga va umuman olamga va insoniylik jamiyatiga qarashlarida ko'p o'xshashlik bo'lgan. Negaki Ro'zi Choriyev rassom sifatida opera musiqasiga oshufta bo'lgan, shu bilan birga qo'shiqchi Botir Zokirov ham rangtasvirni yaxshi ko'rgan. Musiqa va rangtasvir ma'daniyat

fenomeni, xissiyotlarni tasvirlashda yaqin tushunchalar hisoblanadi. B. Zokirov portreti rassomning unchalik ma'lum bo'lmagan asaridir. U cho'zinchoqroq matoga chizilgan va tugallanmay qolgan eskizga o'xshaydi. Lekin u qo'shiqchining ichki olamiga chuqur kirib borilganligi, psixologizmi, drammatizmi va butun qiyofaning go'zalligi bilan hayratga soladi. Yuzidagi qora ko'zlariga alohida urg'u berilgan, ular go'yo undan alohida yashayotgandek. Ularda og'riq va umidsizlik zuhr bo'ladi va ayni paytda intiluvchanlik seziladi. U qo'li bilan kichiroq mato ushlab turibdi, go'yo rangtasvir bilan shug'ullayotganda va o'zi qo'lida etyud bilan bir lahzaga o'tirgandey tasavvur uyg'otadi. Faqat rassomning kasbiy mahorati bilan yaxshi tanish bo'lgan kishigina bu lahzani ilg'ashi va do'stini g'amnok fikrlardan chalg'itishi mumkin. Asar iliq rangda ishlangan. Unda Botir Zokirov tomoshabinga yaxshi tanish bo'lgan oq sharf va jigarrang paltoda tasvirlangan. Uning butun ozg'in qomati tarang hislarni ifodalovchi och va to'q qizil fonda tasvirlangan.

Portretchi rassom odamlarga xos turli harakatlarni his qila bilishi, ayniqsa, odamning qiyofasidagi samimiylik yoki soxta jihatlarni tasvirlay olish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. Aynan shunday qobiliyat Zo'zi Choriyevda bor edi va buni uning yana bir yaratgan "Shavkat Abdusalomov" portretida ko'rish mumkin.

Ushbu asarda birinchi navbatta dekorativizm¹⁰ ko'zga tashlanadi. Yani asar birinchi navbatda silliqlikka hamda bir nechta tiniq va yorqin bo'lgan kontras ranglarga ega. Asarda tasviri aks etgan kinorejissyor va aktyor Shavkat Abdusalomov Moskva shahrida yashaydi, Toshkentga kinorejissyor Shuhrat Abbasovning taklifiga binoan kelgan edi, shunda u rassom Ro'zi Choriyev bilan tanishib qoldi. Shavkat Abdusalomov portreti rassom Ro'zi Choriyev bu davrda yaratgan e'tiborli asarlaridan biri bo'lib qoldi. Kinorejissyor va aktyor asarda rassomning kottedji oldidagi bog'chada tasvirlandi. Portretida u butun bo'yi bilan bahorgi yashillikda, yelkasiga qora-kumushsimon-ko'k kostyum ustidan tashlab olgan holda tasvirlandi. U biroz boshini egib, tomoshabinga qovog'i ostidan qarash qilib turibdi. U bilan muloqotda bo'lgan odamlar uning maftunkorligini, aqlliligini, iqtidorini, xushmuomalaligini va shu bilan birga kamtarin ekanligini ta'kidlaganlar. Do'stlar davrasida u bilan suhbatlashish xuzur baxsh etardi, negaki doimiy Moskvada yashaganligi uchun madaniy voqealar markazida bo'lar va shu sabab undan ko'p axborot olish mumkin bo'lar edi. Asarning butun rangi yoqimli, u ma'lum ma'noda XX asr boshlarida yashagan Valentin Serov va Konstantin Korovin singari rus rassomlarining plenerda ishlagan asarlarini yodga soladi. Bunday chog'ishtirish tabiiy hisoblanadi. Negaki bu rassomlar ham bahorgi yosh barglar va maysalar fonida portret ishlashni yoqtirardi. Umuman portret rangi yoqimli va ishonchli chiqqan.

¹⁰ Dekorativizm (dekorativ so'zidan — bezak, tomosha) tasviriy san'atning stilistik asosi bo'lib, asarga sun'iy kompozitsiyani, detallarni tartibga solish va "voqelikni bezash" elementlarini kiritadi.

Rassom yaratgan xar bir portret yechimida jo‘shqinlikning muayyan ulushi bor, ammo asosiysi rassomning o‘zi chizayotgan insonga nisbatan muhabbat tuyg‘usi mana men deb turadi. Ro‘zi Choriyev shijoat bilan yonib yashadi va ijod qildi. Shu sababli uning milliy tasviriy san’atdagi xizmatlari munosib tag‘dirlandi. U O‘zbekiston xalq rassomi, O‘zbekiston Badiiy akademiyasining akademigi, Davlat mukofoti sovrindori bo‘ldi. Rassom do‘stlari hamkasblari shogirdlari, uni tanigan va bilgan barcha uchun munosib ibrat, yorqin xotira bo‘lib qoldi. Atoqli musavvir 2004 – yilning 18-sentyabrida dunyodan ko‘z yumdi.

		
R.Choriyev. “Sayroblik qariya”. 1979 yil.	R.Choriyev. “Botir Zokirov портрети”.	R.Choriyev. “Shavkat Abdusalomov portreti”. 1985 yil

FOYDALANILGAN MANBALAR ROYHATI

1. Oqilova K. *Yonib yashagan musavvir (Ro‘zi Choriyev), Jahon adabiyoti, 2013. 8-son.*
2. Kultasheva N. Kultashev B. Sadikova S. *Development of Portrait of Uzbekistan During the Early 20th Century / Journal of Contemporary Issues in Business and Government* Vol. 27, No. 2, 2021
<https://scholar.google.com.do/scholar?oi=bibs&cluster=9453731303554570351&btnI=1&hl=en>
3. Abdirasilov S. Boymetov B. Tolipov N; *Tasviriy san’at. Kasb –hunar kollejlari uchun o‘quv qo‘llanma, Toshkent, 2006. 176 bet.*
4. Ro‘zi Choriyev hayoti va ijodi / <https://mrtdi.uz/>
5. Rahmatov I, *O‘zbekiston xalq rassomi Ro‘zi Choriyevning 90 yilligi nishonlandi. Xalq so‘zi.*
6. Декоративизм в живописи: известные художники, картины | Artxiv
<https://artchive.ru/styles/decorativism>